

Prevenčia pred vznikom nezrovnalostí nie je dostatočne účinná

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky (NKÚ SR) uskutočnil kontrolu stavu vymáhania neoprávnených výdavkov v rámci štrukturálnych fondov. Kontrolóri sa zamerali na štyri vybrané operačné programy (OP) programového obdobia 2007 až 2013 (OP Životné prostredie – OP ŽP, OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia – OP ZaSI, OP Konkurencieschopnosť a hospodársky rast – OP KaHR, OP Výskum a vývoj – OP VaV) v celkovej hodnote 5,81 mld. eur. Úrad identifikoval nedostatky v súvislosti so zavedenými prevenčnými mechanizmami, ktoré neboli nastavené dostatočne účinne tak, aby sa v sledovanom období zabránilo nezrovnalostiam. Prevenčnú pred vznikom nezrovnalostí nezabezpečovali adekvátne špecializovaní zamestnanci, ktorí sú predpokladom pre úspešnejšie riešenie a vymáhanie nezrovnalostí. Z tohto dôvodu by mali riadiace orgány (RO) a sprostredkovateľské orgány pod riadiacim orgánom (SORO) venovať zvýšenú pozornosť stabilizácii, špecializácii a vzdelávaniu ľudských zdrojov.

Zistenia NKÚ SR

Kontrolóri preverovali, či systém zavedenia, riadenia, kontroly a auditu zabezpečuje využívanie zdrojov rozpočtu Európskej únie (EÚ) v súlade s platnými predpismi a pravidlami, ako aj prevenciu a zabraňovanie protiprávnemu konaniu, najmä v oblasti ochrany finančných záujmov EÚ a SR. Takisto sa zaujímali o stav spätného získavania neoprávnených výdavkov. Kontrolované obdobie predstavovali roky 2007 až 2015. Celková suma nezrovnalostí zohľadnených voči čerpaniu 11 operačných programov v programovom období 2007-2013 presahovala 724 mil. eur (ku koncu roka 2016), v rámci kontrolovaných štyroch OP išlo o sumu 214,5 mil. eur.

NKÚ SR v rámci kontrolnej akcie formuloval riziká, z ktorých ako najzávažnejšie vyhodnotil celkový negatívny dosah nezrovnalostí na štátny rozpočet a nevytváranie zdrojov v kapitolách na krytie nezrovnalostí s finančným dosahom. Úrad zistil aj vysokú fluktuáciu (OP VaV – SORO) a poddimenzovanosť ľudských zdrojov (OP ZaSI a OP KaHR – SORO). Žiadny RO ani SORO nemal vyčlenených špecializovaných zamestnancov, ktorí by sa zameriavali na prevenciu. Prevenčné mechanizmy boli nastavené a posilnené zväčša ako následok zistení orgánov EÚ alebo auditorských a kontrolných orgánov SR. Takisto tieto orgány neanalyzovali, prípadne nehodnotili vzniknuté nezrovnalosti s ohľadom na ich príčiny podľa povahy a rozsahu a ani nevyhodnotili účinnosť prijatých opatrení za účelom zníženia počtu a finančného objemu nezrovnalostí. Aj napriek takto nastavenej prevencii došlo pri porovnaní rokov 2014 a 2015 k nárastu počtu a finančného objemu nezrovnalostí.

Úrad upozorňuje na závažný medzoročný nárast evidovaných nezrovnalostí v kontrolovaných OP v porovnaní rokov 2014 a 2015 až o 61,1 % (t. j. o 457 nových prípadov). Výrazne sa zvýšila aj suma evidovaných nezrovnalostí o 213,02 %, čo predstavuje 258,44 mil. eur. Najväčším dlžníkom v pomere k počtu nezrovnalostí sa ukazujú práve RO a SORO (tabuľka č. 2). NKÚ SR identifikoval príčiny enormného nárastu nezrovnalostí z dôvodu masívneho čerpania prostriedkov EÚ najmä v roku 2015 kvôli ukončovaniu pomoci, takisto z dôvodu uplatnenia plošných finančných opráv.

V oblasti vymáhania nezrovnalostí kontrolný úrad dospel k záveru, že RO a SORO významne prekračovali lehotu pri plnení oznamovacej povinnosti (najviac OP KaHR a OP ZaSI), ktoré mali zároveň negatívny vplyv na včasnú evidenciu úplných, správnych a aktuálnych údajov o nezrovnalosti v informačno-technologickom monitorovacom systéme (ITMS). Priemerný čas od zistenia nezrovnalosti až po jej vysporiadanie bol za všetky kontrolované OP v rozmedzí od 185 dní do 352 dní (najviac OP ZaSI, OP ŽP). Za dobrú prax možno označiť vysporiadanie nezrovnalosti do 180 dní od jej zistenia. Priemerná dĺžka trestných konaní bola na vzorke 12 nezrovnalostí v rozmedzí od 397 do 660 dní (OP ŽP, OP ZaSI), priemerná dĺžka súdnych konaní na vzorke 11 nezrovnalostí zase v rozmedzí od 218 do 499 dní (OP ŽP, OP ZaSI).

NKÚ SR kontrolovaným subjektom navrhol celkovo 74 odporúčaní, ktoré sa týkali nastavenia prevenčných opatrení, rizikových analýz, neúplnosti a nesprávnosti vložených údajov v ITMS, neúplnosti zložiek nezrovnalostí, nekonania, neplnenia oznamovacej povinnosti, nesúladu interného manuálu, nedostatočného overenia hospodárnosti výdavkov, nestabilizovania a zvýšenia počtu zamestnancov, ktorí sa zaoberajú agendou nezrovnalostí. Kontrolný úrad navrhuje, aby RO a SORO venovali zvýšenú pozornosť aj stabilizácii, špecializácii a vzdelávaniu ľudských zdrojov. Za príklad dobrej praxe kontrolóri považujú vytvorenie špecializovanej pracovnej pozície „manažér pre nezrovnalosti“, prípadne špecializovaných pracovných skupín v rámci RO, pravidelné pracovné stretnutia RO so SORO s cieľom riešiť najproblematickejšie oblasti pri vzniku nezrovnalostí. Práve zdieľanie riešení a postupov je jedným z efektívnych nástrojov riadenia.

Tabuľka č. 1: Vývoj evidovaných nezrovnalostí v rámci kontrolovaných OP

rok	OP ŽP		OP ZaSI		OP KaHR		OP VaV	
	počet	suma v mil. €	počet	suma v mil. €	počet	suma v mil. €	počet	suma v mil. €
2009	1	0	12	2,14	1	5,49	7	0,28
2010	15	0,55	196	31,39	47	42,79	77	0,82
2011	20	11,23	584	8,65	30	3,16	79	0,40
2012	82	83,08	760	7,11	38	7,46	72	0,82
2013	42	14,97	629	4,30	28	32,03	68	6,40
2014	50	15,09	466	52,03	77	37,81	155	16,36
2015	73	17,91	724	57,82	89	145,59	319	158,44
SPOLU	283	142,82	3 371	163,43	310	274,34	777	183,52

Tabuľka č. 2: Štatistické a finančné údaje o kontrolovaných operačných programoch (nezrovnalosti evidované do 31. decembra 2015 podľa stavu k 24. februáru 2016)

	OP ŽP	OP ZaSI	OP KaHR	OP VaV	SPOLU
celková alokácia EÚ a SR	€ 2,14 mld.	€ 1,11 mld.	€ 1,14 mld.	€ 1,42 mld.	€ 5,81 mld.
počet evidovaných N	283	3 371	310	777	4 741
suma evidovaných N	€ 142,82 mil.	€ 163,43 mil.	€ 274,34 mil.	€ 183,52 mil.	€ 764,11 mil.
% sumy vysporiadaných individuálnych N do 6 mesiacov	9,11%	31,11%	30,45%	70,39%	NA
počet N, pri ktorých je dlžníkom RO a SORO	102	343	64	198	707
suma N, pri ktorých je dlžníkom RO a SORO	€ 75,99 mil.	€ 128,74 mil.	€ 94,64 mil.	€ 100,33 mil.	€ 399,7 mil.
počet nevysporiadaných N spolu	102	1 028	96	298	1 524
suma nevysporiadaných N spolu	€ 81,49 mil.	€ 38,22 mil.	€ 189,55 mil.	€ 124,04 mil.	€ 433,3 mil.